Περιεχόμενα

Πρόλογος στην ελληνική έκδοση **15**

ΜΕΡΟΣ Ι

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΚΑΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

1. Γιατί Είναι Σημαντική η Διαχείριση της Συμπεριφοράς στην Τάξη **19**

Τι Είναι η Διαχείριση της Συμπεριφοράς στην Τάξη; 20

Τι Είναι η *Επιστημονικά Τεκμηριωμένη* Διαχείριση της Συμπεριφοράς στην Τάξη; 23

Τι Ακολουθεί 26

Συμπεράσματα 28

2. Κατανοώντας τις Συμπεριφορικές Θεωρίες που Υποστηρίζουν την Αποτελεσματική Διαχείριση της Συμπεριφοράς στη Σχολική Τάξη **29**

Θεωρία Αιτιακών Αποδόσεων 30

Τα Θεμέλια της Επιστήμης της Συμπεριφοράς 33

Αρχή 1: Είναι πιθανότερο να εκδηλώσουμε συμπεριφορές που προκαλούν ευχάριστες συνέπειες (π.χ. *Θα φάω το μπρόκολό μου για να κερδίσω καραμέλες, αλλά δεν θα φάω καραμέλες για να κερδίσω μπρόκολο*) 35

Αρχή 2: Μπορούμε να προάγουμε τη συμπεριφορά μέσω της ενίσχυσης (π.χ. *Θα κάνω τα πάντα για τις καραμέλες!*) 37

Είδη Ενίσχυσης 37

Προγράμματα Ενίσχυσης 38

Αρχή 3: Μπορούμε να μειώσουμε ή να εξαλείψουμε μια συμπεριφορά μέσω της απόσβεσης και της τιμωρίας (π.χ. *Αν σταματήσεις να μου δίνεις καραμέλες, θα σταματήσω να κάνω αυτό που ζητάς*) 41

Αρχή 4: Τείνουμε να εκδηλώνουμε εκείνες τις συμπεριφορές που μας προσφέρουν τη μεγαλύτερη ενίσχυση (π.χ. *Πολλές καραμέλες! Αμέσως τώρα; Μικρή προσπάθεια; Ναι, παρακαλώ!*) 43

Αρχή 5: Αυτό που θεωρούμε ανταμοιβή κάποια στιγμή μπορεί να μην ισχύει για άλλες στιγμές (π.χ. *Βαρέθηκα τις καραμέλες! Θέλω σοκολάτες!*) 44

Αρχή 6: Αναζητούμε ενδείξεις για το πόσο πιθανή είναι μια ενίσχυση (π.χ. *Βλέπω ότι αγόρασες περισσότερες καραμέλες και είμαι έτοιμος να δουλέψω!*) 45

Συνδυάζοντας Όλα τα Παραπάνω 45

Ο Νόμος του Αποτελέσματος 46

Ενίσχυση 46

Τιμωρία 46

Ο Νόμος του Ταιριάσματος 47

Παρωθητική Συνθήκη ... 47
Αναπτύσσοντας μια Παρέμβαση ... 47
Συμπεράσματα ... 48
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2.1. Συχνές Ερωτήσεις ... 48

ΜΕΡΟΣ ΙΙ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

3. Οργανώνοντας την Τάξη με Στόχο την Επιτυχία: *Προλαμβάνοντας τα Προβλήματα πριν Αυτά Συμβούν* ... 53
Γιατί οι Στρατηγικές Πρόληψης Είναι Σημαντικές; ... 54
Ποιες Είναι οι Επιστημονικά Τεκμηριωμένες Στρατηγικές Πρόληψης; ... 55
Δόμηση του Φυσικού Περιβάλλοντος της Τάξης ... 55
Διδάσκοντας τις Προσδοκώμενες Συμπεριφορές στους Μαθητές ... 57
Διδάσκοντας Κανόνες και Ρουτίνες ... 65
Εκδήλωση Αποτελεσματικών Διδακτικών Συμπεριφορών ... 66
Συμπεράσματα ... 74

4. Παροχή Ανατροφοδότησης στους Μαθητές για τη Συμπεριφορά τους ... 81
Ανάλυση της Ανατροφοδότησης ... 82
Ποια Είναι η Προσδοκώμενη Συμπεριφορά; ... 83
Πότε Πρέπει να Εκδηλωθεί η Συμπεριφορά; ... 84
Πότε Θα Αξιολογηθεί η Συμπεριφορά; ... 84
Τι Λαμβάνει ο Μαθητής; ... 85
Αρνητική Λεκτική Ανατροφοδότηση ... 86
Παροχή Αποτελεσματικών Επιπλήξεων ... 88
Θετική Λεκτική Ανατροφοδότηση ... 90
Πώς να Παρέχουμε Έπαινο ... 92
Διαθέσιμα Ερευνητικά Δεδομένα ... 93
Στρατηγικές Αύξησης της Παροχής Επαίνου ... 97
Σύγκριση Θετικής και Αρνητικής Ανατροφοδότησης ... 98
Οργανωμένη Αγνόηση ... 99
Παροχή Προσοχής Ανεξάρτητα από τη Συμπεριφορά ... 101
Συμπεράσματα ... 101

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΕ ΚΑΘΟΛΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΑΞΗΣ

5. Εφαρμογή Συστημάτων Ανταλλάξιμων Αμοιβών ... 109
Εφαρμόζοντας Ένα Σύστημα Ανταλλάξιμων Αμοιβών ... 111
Σε Ποιο Επίπεδο Πρέπει να Εφαρμοστεί το Σύστημα Ανταλλάξιμων Αμοιβών; ... 111
Ποιες Συμπεριφορές Αποτελούν Στόχους στα Συστήματα Ανταλλάξιμων Αμοιβών; ... 114

Πώς Πρέπει να Παρέχονται οι Ανταλλάξιμες Αμοιβές; ... 114
Πώς Πρέπει να Ενσωματώνονται οι Αμοιβές στα Συστήματα Ανταλλάξιμων Αμοιβών; ... 117
Έναρξη της Εφαρμογής ενός Συστήματος Ανταλλάξιμων Αμοιβών ... 119
Παραλλαγές του Συστήματος Ανταλλάξιμων Αμοιβών ... 119
Κόστος Δράσεων ... 119
Συστήματα Επιπέδων ... 122
Τελικές Θεωρήσεις: Διόρθωση Προβλημάτων και Σταδιακός Τερματισμός της Παρέμβασης ... 124
Αντιμετώπιση Προβλημάτων: Όταν Κάτι Πηγαίνει Λάθος στα Συστήματα Ανταλλάξιμων Αμοιβών ... 125
Σταδιακός Τερματισμός της Παρέμβασης ... 127
Συμπεράσματα ... 128

6. Σχέσεις Εξάρτησης Μεταξύ των Ομαδικών Συμπεριφορών στην Τάξη και των Παρεχόμενων Ενισχύσεων ... 133
Είδη Εξάρτησης Μεταξύ Ομαδικών Συμπεριφορών και των Παρεχόμενων Ενισχύσεων ... 134
Ανεξάρτητη Ομαδική Ενίσχυση: «Καθένας με τις Προτιμήσεις Του» ... 137
Εξαρτημένη Ομαδική Ενίσχυση: «Ένας για Όλους» ... 138
Αλληλεξαρτώμενη Ομαδική Ενίσχυση: «Όλοι για Έναν» ... 142
Παραλλαγές των Ομαδικών Ενισχύσεων ... 143
Το Παιχνίδι της Καλής Συμπεριφοράς ... 143
Τυχαιοποίηση των Στοιχείων της Παρέμβασης ... 145
Το Παιχνίδι των Έγκαιρων Μεταβάσεων ... 147
Τελικές Θεωρήσεις: Διόρθωση Προβλημάτων και Σταδιακός Τερματισμός της Παρέμβασης ... 148
Αντιμετώπιση Προβλημάτων ... 148
Σταδιακός Τερματισμός της Παρέμβασης ... 150
Συμπεράσματα ... 151

7. Αυτοδιαχείριση της Συμπεριφοράς ... 159
Εφαρμογή της Αυτοδιαχείρισης για την Υποστήριξη της Συμπεριφοράς του Μαθητή ... 161
Είναι η Αυτοδιαχείριση της Συμπεριφοράς Κατάλληλη για Όλους τους Μαθητές; ... 163
Ποιες Συμπεριφορές Μπορούν να Αυτοπαρακολουθήσουν οι Μαθητές; ... 164
Πώς Ενδείκνυται να Πραγματοποιείται η Αυτοκαταγραφή της Συμπεριφοράς; ... 165
Θα Πρέπει οι Αυτοκαταγραφές Αξιολόγησης της Συμπεριφοράς των Μαθητών να Ελέγχονται από τον Εκπαιδευτικό; ... 170
Θα Πρέπει να Ενσωματωθούν Ανταμοιβές στην Αυτοδιαχείριση της Συμπεριφοράς των Μαθητών; ... 172
Έναρξη Εφαρμογής της Παρέμβασης ... 173
Ενισχύοντας την Εφαρμοσιμότητα της Παρέμβασης σε Καθολικό Επίπεδο Τάξης ... 173
Τροποποιήσεις στις Διαδικασίες Καταγραφής της Συμπεριφοράς ... 174
Τροποποιήσεις στις Διαδικασίες Αξιολόγησης της Συμπεριφοράς ... 175
Τελικές Θεωρήσεις: Διόρθωση Προβλημάτων και Σταδιακός Τερματισμός της Παρέμβασης ... 177
Αντιμετώπιση Προβλημάτων ... 178
Σταδιακός Τερματισμός της Παρέμβασης ... 180
Συμπεράσματα ... 181

ΜΕΡΟΣ IV
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

8. Συλλογή Δεδομένων σε Καθολικό Επίπεδο Σχολικής Τάξης 191
Προσδιορισμός των Επιπέδων Συλλογής Δεδομένων στην Τάξη 191
Προσδιορισμός των Συμπεριφορών-Στόχων που θα Αξιολογήσουμε 192
Ταξινόμηση και Αξιολόγηση των Συμπεριφορών στην Τάξη 195
Καταγραφή Συμπεριφορών-Συμβάντων 196
Καταγραφή Καταστάσεων Εκδήλωσης Συγκεκριμένων Συμπεριφορών 200
Εργαλεία Αξιολόγησης των Συμπεριφορών-Συμβάντων και Καταστάσεων Εκδήλωσης Συγκεκριμένων Συμπεριφορών των Μαθητών 206
Υφιστάμενες Πηγές Δεδομένων 208
Συλλογή και Αξιολόγηση Δεδομένων για τον Καθορισμό της Αποτελεσματικότητας της Παρέμβασης 212
Συλλογή Δεδομένων 212
Αξιολόγηση Δεδομένων 214
Συμπεράσματα 220

9. Αξιολογώντας τη Συνοχή Εφαρμογής της Παρέμβασης 227
Αξιολογώντας τη Συνοχή Εφαρμογής της Παρέμβασης 228
Πώς Αξιολογούμε τη Συνοχή Εφαρμογής της Παρέμβασης 228
Μέθοδοι Αξιολόγησης της Συνοχής Εφαρμογής της Παρέμβασης 230
Ποιο Επίπεδο Συνοχής της Εφαρμογής της Παρέμβασης Θεωρείται Επαρκές; 233
Στρατηγικές για την Προαγωγή της Συνοχής Εφαρμογής της Παρέμβασης 235
Πριν από την Εφαρμογή της Παρέμβασης 236
Κατά τη Διάρκεια Εφαρμογής της Παρέμβασης 238
Μετά την Εφαρμογή της Παρέμβασης 240
Συμπεράσματα 241

10. Εξατομίκευση της Παρέμβασης 243
Στρατηγικές για την Εντατικοποίηση των Παρεμβάσεων σε Επίπεδο Τάξης 244
Στρατηγική 1: Αύξηση της Συχνότητας ή Διάρκειας Εφαρμογής της Παρέμβασης 245
Στρατηγική 2: Τροποποίηση της Εφαρμογής της Παρέμβασης 245
Στρατηγική 3: Αλλαγή Παραγόντων του Περιβάλλοντος της Τάξης 248
Ενσωμάτωση Επιπρόσθετων Συστατικών της Παρέμβασης για την Εντατικοποίηση της Παροχής Υποστήριξης σε Επίπεδο Τάξης 250
Επιλογή 1: Προσθέστε ένα Συστατικό Αυτοπαρακολούθησης στην Παρέμβαση 252
Επιλογή 2: Συμμετοχή ενός Εξωτερικού Συνεργάτη για την Εξατομίκευση της Παρέμβασης 254
Επιλογή 3: Ενσωμάτωση στην Παρέμβαση ενός Συστατικού Σχετιζόμενου με την Οικογένεια 258
Συνδυάζοντας τη Σχολαστικότητα της Αξιολόγησης με τη Σχολαστικότητα της Παρέμβασης 261
Συμπεράσματα 263

Βιβλιογραφία 267

Πρόλογος στην ελληνική έκδοση

Σήμερα, η αποτελεσματική διαχείριση της συμπεριφοράς των μαθητών στη σχολική τάξη αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης σε αρκετά εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα. Σύμφωνα με τις σύγχρονες επιστημονικές προσεγγίσεις, η διαχείριση της συμπεριφοράς των μαθητών στη σχολική τάξη περιλαμβάνει, μεταξύ πολλών άλλων βασικών επιμέρους στοιχείων: α) τη δόμηση ενός θετικού περιβάλλοντος μάθησης, το οποίο ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στις διαφορετικές εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανάγκες και χαρακτηριστικά όλων, ανεξαιρέτως, των μαθητών, β) τη διδασκαλία δόκιμων κοινωνικά συμπεριφορών που προάγουν τη μάθηση, γ) την υποστήριξη της ενεργού μαθησιακής εμπλοκής όλων των μαθητών, καθώς και την δ) παροχή υποστήριξης σε επίπεδο συμπεριφοράς για την αποτροπή κάθε ενδεχόμενης κλιμάκωσης σχετικών προβλημάτων που θα παρακωλύουν την ποιότητα της παρεχόμενης μάθησης. Όλα τα παραπάνω στοχεύουν: α) στη μεγιστοποίηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων για όλους, ανεξαιρέτως, τους μαθητές και β) στην ανάληψη, τελικώς, της ατομικής ευθύνης διαχείρισης της συμπεριφοράς τους από τους ίδιους τους μαθητές.

Οι συγγραφείς του βιβλίου David Hulac και Amy Briesch περιγράφουν στρατηγικές διαχείρισης της συμπεριφοράς στη σχολική τάξη, των οποίων η αποτελεσματικότητα έχει αξιολογηθεί ερευνητικά και οι οποίες θεωρούνται επιστημονικά τεκμηριωμένες. Κεντρικό χαρακτηριστικό όλων των στρατηγικών διαχείρισης της συμπεριφοράς είναι ότι προτείνονται προς εφαρμογή σε καθολικό επίπεδο της σχολικής τάξης. Οι συγγραφείς σε όλη την έκταση του βιβλίου δεν αναλώνονται σε μακροσκελείς θεωρητικές αναλύσεις και παρουσιάσεις ενδεδειγμένων πρακτικών. Αντιθέτως, περιγράφουν ενδελεχώς απτές στρατηγικές διαχείρισης τις οποίες μπορούν άμεσα και εύκολα να εφαρμόσουν οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων γενικής και ειδικής εκπαίδευσης. Για τη διευκόλυνση των εκπαιδευτικών στην εφαρμογή αυτών των στρατηγικών, περιλαμβάνονται κάρτες καθοδήγησης, καθώς και τα απαραίτητα έντυπα και λίστες ελέγχου προς χρήση από τους εκπαιδευτικούς. Επιπλέον, σε όλη την έκταση του βιβλίου παρουσιάζονται αναλυτικά εφαρμοσμένα παραδείγματα των προτεινόμενων στρατηγικών και παρεμβάσεων τόσο σε επίπεδο ατομικών περιπτώσεων μαθητών όσο και σε επίπεδο ομάδων μαθητών, καθώς και σε καθολικό επίπεδο της τάξης.

Οι συγγραφείς υιοθετούν μια σαφή, αλλά, συγχρόνως, μη περιοριστική συμπεριφοριστική προσέγγιση. Έτσι, ενώ οι στρατηγικές και παρεμβάσεις που περιλαμβάνονται στα πρώτα κεφάλαια του βιβλίου (έως το Κεφάλαιο 7) κατευθύνονται από τον εκπαιδευτικό της τάξης, στη συνέχεια ακολουθούν στρατηγικές αυτοδιαχείρισης της συμπεριφοράς των μαθητών, οι οποίες καθοδηγούν τους μαθητές να διαχειρίζονται οι ίδιοι τη συμπεριφορά τους.

Ειδικότερα, στα τέσσερα πρώτα κεφάλαια περιλαμβάνονται εφαρμοσμένα παραδείγματα προληπτικών στρατηγικών (π.χ. θέσπιση και διδασκαλία ρουτινών, προσδοκιών συμπεριφοράς, πα-

ροχή αποτελεσματικών οδηγιών, ενεργητική εποπτεία κ.ά.), οι οποίες στοχεύουν στην αποτροπή της εκδήλωσης προκλητικών και ανεπιθύμητων συμπεριφορών στη σχολική τάξη. Τα επόμενα δύο κεφάλαια αναφέρονται διεξοδικά σε παρεμβατικές στρατηγικές τις οποίες προτείνεται να εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί, όταν οι μαθητές της τάξης τους εκδηλώνουν συμπεριφορές που δεν είναι επιθυμητές και οι οποίες τους προβληματίζουν. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται στοχευμένες και συστηματικές παρεμβάσεις τις οποίες μπορούν να εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί για την αποτελεσματική διαχείριση των ανεπιθύμητων συμπεριφορών που εκδηλώνουν οι μαθητές τους.

Σε αντίθεση με τα προηγούμενα κεφάλαια, στο Κεφάλαιο 7 περιλαμβάνονται παρεμβάσεις αυτοδιαχείρισης της συμπεριφοράς, οι οποίες συμβάλλουν στην αυτορρύθμιση των συμπεριφορών από τους ίδιους τους μαθητές. Ακολουθούν ενδεδειγμένοι τρόποι προσαρμογής των παρεμβάσεων αυτοδιαχείρισης της συμπεριφοράς των μαθητών, έτσι ώστε να μπορούν να εφαρμοστούν σε καθολικό επίπεδο της σχολικής τάξης. Στο Κεφάλαιο 8 περιγράφονται αναλυτικά και με παραδείγματα μερικές ενδεδειγμένες μέθοδοι συλλογής δεδομένων, για να μπορούν οι εκπαιδευτικοί να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων που έχουν εφαρμόσει στις τάξεις τους. Ακολουθούν συγκεκριμένες προτάσεις προκειμένου οι εκπαιδευτικοί να μπορούν να αξιολογούν και να διασφαλίζουν τη συνοχή των παρεμβάσεων που εφαρμόζουν. Το βιβλίο ολοκληρώνεται με την περιγραφή συγκεκριμένων τρόπων εντατικοποίησης των υφιστάμενων παρεμβάσεων που έχουν ήδη εφαρμόσει οι εκπαιδευτικοί στην τάξη τους, όταν υπάρχουν μεμονωμένοι μαθητές τους οι οποίοι δεν ανταποκρίνονται επιτυχώς σε αυτές. Οι πιο εντατικοποιημένες παρεμβάσεις στοχεύουν να παρέχουν στους συγκεκριμένους μαθητές το κατάλληλο επίπεδο υποστήριξης που αυτοί έχουν ανάγκη.

Το βιβλίο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς Α/θμιας και Β/θμιας Γενικής και Ειδικής Εκπαίδευσης, προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές Παιδαγωγικών Τμημάτων Γενικής και Ειδικής Εκπαίδευσης, φοιτητές Σχολικής Ψυχολογίας, Στελέχη Εκπαίδευσης, στο Επιστημονικό Προσωπικό των Κέντρων Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (ΚΕΣΥ), καθώς και σε όσους επιστήμονες και επαγγελματίες εμπλέκονται στην παροχή σχετικής υποστήριξης στα σχολεία.

Ελένη Διδασκάλου
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας